

Feminizmin Tarihsel Gelişim Süreci Ve Türleri

Emre Kukuloğlu

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Kocaeli, Türkiye.

ORCID Kod: 0009-0005-2812-9476

emrekukuloglu@gmail.com +90 555 717 81 01

(Received: 13 September 2025, Accepted: 21 September 2025)

(2nd International Conference on Pioneer and Academic Research ICPAR 2025, September 15-16, 2025)

ATIF/REFERENCE: Kukuloğlu, E. (2025). Feminizmin Tarihsel Gelişim Süreci Ve Türleri, *International Journal of Advanced Natural Sciences and Engineering Researches*, 9(9), 112-121.

Özet-Feminizmin tarihsel gelişimi, kadınların erkeklerle eşit insan olduklarını savunma bilinciyle başlamış ve zamanla farklı kuramsal, toplumsal ve kültürel boyutlar kazanmıştır. Bu bağlamda Feminizm, kadınların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda en az erkekler kadar hakka sahip olması gerektiğini savunan çok boyutlu bir düşünce ve hareket sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, feminizmin tarihsel gelişimini, kuramsal çeşitliliğini ve günümüz toplumundaki yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada liberal, radikal, kültürel, Marksist/sosyalist ve post modern feminizm yaklaşımları ayrıntılı biçimde ele alınmış, her birinin temel argümanları, kazanımları ve eleştirilere konu olan yönleri disiplinler arası bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Ayrıca feminizmin tarihsel dalgaları da incelenmiş, düşünsel zenginliğin toplumsal dönüşümlerle nasıl etkileşim içinde olduğu ortaya konmuştur. Böylece feminizmin yalnızca teorik düzlemde değil, farklı sosyal, politik ve kültürel bağlamlarda nasıl şekillendiği bütüncül bir bakışla değerlendirilmiştir.

Liberal feminizm bireysel hak ve hukuki eşitlik üzerinde yoğunlaşırken, radikal feminizm patriyarkanın köklü eleştirisini yapmıştır. Kültürel feminizm kadınların deneyimlerini ve değerlerini yüceltmiş, Marksist ve sosyalist feminizm kapitalizm ile patriyarka arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Post modern feminizm ise kadınların farklı kimliklerini ve deneyimlerini ön plana çıkararak, feminizmin evrenselci söylemlerini sorgulamıştır. Günümüzde ise feminizmin dördüncü dalgası; dijital teknolojiler ve sosyal medya aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliği taleplerini görünür kılmakta ve kesişimsel bir perspektif sunmaktadır. Dijital feminizm, genç kuşaklar arasında farkındalığı artırmakta, çevrimiçi dayanışmayı güçlendirmekte ve toplumsal hareketlerin hızlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu kuramsal çeşitlilik, feminizmin farklı toplumsal bağlamlarda yeniden yorumlanabilen esnek ve dinamik bir hareket olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, feminizm yalnızca Batı kaynaklı bir ideoloji değil; evrensel eşitlik arayışlarını, adalet ve özgürlük taleplerini ifade eden çok katmanlı bir düşünce alanıdır. Kadın hakları mücadelesinin ötesinde, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal adalet konularında dönüştürücü bir güç sunduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle çalışma hem kuramsal hem de tarihsel açıdan feminizmin günümüzde hâlen güçlü bir tartışma ve araştırma alanı olarak önemini sürdürdüğünü ortaya koymakta ve hem kadın hakları hem de toplumsal cinsiyet eşitliği açısından evrensel bir referans noktası olarak önemini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Kadın Hakları, Toplumsal Cinsiyet.

I. GİRİŞ

Feminizm kavramı, sosyal bilimlerde tanımlanması en güç kavramlardan biridir. Bunun sebebi, kavramın yalnızca sosyal değil; dini, felsefi, politik, ekonomik ve kültürel boyutlara da sahip olmasıdır. Tarihsel süreçte feminizme farklı anlamlar yüklenmiş, kimi zaman bu anlamlar birbiriyle uyumlu biçimde kavramın kapsamını genişletmiş, kimi zamansa birbiriyle çelişerek “gerçek feminist biziz” tartışmalarını doğurmuştur. Dolayısıyla feminizme dair kapsayıcı ve evrensel bir tanım geliştirmek güçtür. Ancak genel bir çerçeve çizmek gerekirse, feminizm kadınların toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunan bir hareket olarak tanımlanabilir (Sevim, 2005:7; Cevizci, 1999:340).

Feminizm kavramı, etimolojik açıdan Latince “femina” (kadın) kökünden türemiş, Fransızca’ya 1837’de “femen” üzerinden geçmiş, 1890’larda ise İngilizceye “womanism” olarak aktarılmış, zamanla “feminizm” evrensel kullanımı kazanmıştır (Sevim, 2005:7; Güç, 2021:29). Gordon Marshall, “Sosyoloji Sözlüğü”nde feminizmi, “18. yüzyılda İngiltere’de doğan, cinsler arasındaki eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan toplumsal hareket” olarak tanımlar (Taş, 2016:164). Bu yaklaşım, feminizmin yalnızca bir düşünce değil, tarihsel bağlamda toplumsal dönüşüm talebiyle ortaya çıktığını gösterir.

Feminizmin kurucu adımları Aydınlanma Çağı’na ve Fransız Devrimi’ne uzanır. Olympe de Gouges’un 1791’de yayımladığı “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”, kadınların siyasi haklarının tanınmasını talep etmiş ve bu nedenle kendisi 1793’te idam edilmiştir (Hunt, 2007:125). Mary Wollstonecraft’ın 1792 tarihli “Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi” adlı eseri ise, kadınların onurlarının iade edilmesi gerektiğini ve onların insanlığın dönüşümünde aktif rol alabileceklerini savunarak feminizm tarihine yön vermiştir (Michell, 1993:46). Daha sonraki yıllarda Hubertine Auclert’in “La Citoyenne” gazetesi üzerinden yürüttüğü tartışmalar, feminizmin Fransız siyasal hayatında kavramsal bir çerçeve kazanmasını sağlamıştır (Güç, 2021:28).

Başlangıçta kadınların oy hakkı, seçme ve seçilme özgürlüğü gibi politik kazanımlar üzerine yoğunlaşan feminizm; zamanla ırk, sınıf, etnisite ve farklı ayrımcılık biçimlerini de gündemine almıştır (Ülken, 1969:108). Bu gelişim, feminizmin yalnızca kadın haklarını savunan dar bir hareketten, toplumun bütününe ilgilendiren hak ve eşitlik taleplerine dayalı geniş kapsamlı bir harekete dönüştüğünü göstermektedir.

Feminizm kavramının içeriği zamanla daha da çeşitlenmiştir. Bu çeşitlilik, farklı bağlamlarda farklı türlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Liberal, radikal, Marksist, sosyalist, kültürel, postmodern, postyapısalcı ve psikanalitik feminizmler bunların başlıcalarıdır. Ayrıca siyah feminizm, ekofeminizm, kesişimsel feminizm ve muhafazakâr feminizm gibi daha özel yönelimler de ortaya çıkmıştır (Çakır, 2016:437). Dolayısıyla feminizm, farklı toplumsal ve düşünsel bağlamlarda yeniden şekillenen, çok katmanlı bir düşünce ve hareket alanı olarak değerlendirilebilir.

II. YÖNTEM

Bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması esas alınmıştır. Feminizm üzerine geliştirilen farklı kuramsal yaklaşımlar karşılaştırmalı olarak incelenmiş, liberal, radikal, kültürel, Marksist/sosyalist ve postmodern feminizm literatürdeki temel eserler üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca feminizmin dalgalar hâlinde gelişimi ve bu dalgaların sosyo-politik etkileri tarihsel süreç içerisinde ele alınmıştır. Bu yöntem, konunun teorik düzeydeki gelişimini bütüncül bir biçimde ortaya koymayı mümkün kılmıştır.

Bu çalışmada kullanılan literatür taraması yöntemi, feminizm alanındaki farklı kuramsal perspektiflerin karşılaştırmalı analizini mümkün kılacaktır. Özellikle temel eserlerin incelenmesi, her yaklaşımın tarihsel, toplumsal ve politik bağlam içerisindeki gelişimini anlamaya imkân tanımıştır. Ayrıca bu yöntem, kuramsal bilgiyi sistematik bir biçimde derleyerek, feminizmin tarihsel evrimi ve çeşitli dalgalarının ortaya çıkardığı toplumsal etkiler konusunda kapsamlı bir çerçeve sunmuştur.

III. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1 Feminizmin Tarihsel Gelişimi ve Dalgaları

Feminizm kavramı tarihsel bağlamda sürekli değişen ve farklı coğrafyalarda farklı anlamlar kazanan bir düşünce geleneği olarak ortaya çıkmıştır. Latince “femina” kelimesinden türetilen ve 19. yüzyılda Avrupa dillerinde yaygınlaşan kavram, başlangıçta kadınların siyasi hak talepleriyle ilişkilendirilmiş, daha sonra toplumsal yaşamın bütün alanlarına yayılan bir eşitlik mücadelesi haline gelmiştir (Sevim, 2005:7; Güç, 2021:29). Bu nedenle feminizmin gelişim seyrini yalnızca bir ideolojik hareket olarak değil, toplumsal dönüşüm taleplerine karşılık veren bir düşünsel ve pratik mücadele olarak okumak gerekir (Taş, 2016:164).

Feminizmin kökenleri 18. yüzyıl Aydınlanma düşüncesine ve kadınların bireysel ve siyasi hak taleplerine dayandırılmaktadır. Olympe de Gouges’un 1791 tarihli 'Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi' ve Mary Wollstonecraft’ın 'Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi' adlı eseri feminizmin erken dönemdeki kurucu metinleri arasında yer alır (Hunt, 2007:125; Michell, 1993:46). Feminist hareketin gelişimi genellikle dalgalar hâlinde ele alınır. Birinci dalga feminizm kadınların oy hakkı ve temel yurttaşlık hakları için verilen mücadeleleri kapsamaktadır (Gerhard, 2020:47). İkinci dalga feminizm 1960’lardan itibaren toplumsal cinsiyet, beden politikaları ve aile kurumuna yönelik eleştirilerle öne çıkmıştır (Dorlin, 2023:54). Üçüncü dalga feminizm, kimlik, farklılık, ırk ve sınıf meselelerini merkeze almış; dördüncü dalga ise dijital aktivizm ve küresel kadın dayanışmasıyla şekillenmiştir (Crenshaw, 1991:1241).

Birinci dalga feminizmin öncü metinleri ve talepleri, sonraki dönemlerde kadınların yalnızca siyasi değil aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda da eşitlik taleplerine zemin hazırlamıştır. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen ikinci ve üçüncü dalga hareketler, kadınların kamusal alanda görünürlüğünü artırmış, toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamış ve feminizmin yalnızca Batı’ya özgü bir ideoloji değil, evrensel bir eşitlik mücadelesi olduğunu göstermiştir (Demir, 2014:117; Hirata vd., 2015:155).

Günümüzde feminizmin farklı dalgalarının katkıları bir araya geldiğinde, yalnızca kadınların özgürleşmesi değil, toplumsal adaletin tüm boyutlarıyla yeniden inşası hedeflenmektedir. Liberal, radikal, kültürel, Marksist ve postmodern yaklaşımlar arasındaki farklılıklar, feminizmin bir zayıflığı değil; tam tersine, toplumsal dönüşüme farklı perspektiflerden katkı sağlayan bir zenginliktir (Dorlin, 2023:67; Crenshaw, 1991:1241). Bu bağlamda feminizm, günümüz toplumlarında hem eleştirel bir düşünsel gelenek hem de toplumsal dönüşümün dinamik aktörlerinden biri olmayı sürdürmektedir.

3.2 Liberal Feminizm

Liberal feminizm, bireysel özgürlük, eşitlik ve hukuki reform talepleri üzerine kurulmuştur. Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill ve Betty Friedan gibi düşünürlerin katkılarıyla gelişen bu yaklaşım, kadınların eğitim, siyasi haklar ve çalışma yaşamında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmaları gerektiğini savunmuştur (Sevim, 2005:56; Tong & Botts, 2021:14). Ancak liberal feminizm, sınıfsal farklılıkları göz ardı etmek ve evrensel bir kadın deneyimi varsaymakla eleştirilmiştir (Demir, 2014:117).

Liberal feminizm, reformist bir perspektif sunarak kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları eşitsizlikleri hukuki ve eğitimsel araçlarla aşmayı hedefler. Bu yaklaşım, özellikle sivil haklar hareketleri ve iş hayatına katılımı kadınların haklarını savunan politikalar üzerinde etkili olmuştur (Tong & Botts, 2021:14). Ancak eleştirmenler, liberal feminizmin yalnızca yasal eşitlik üzerinde yoğunlaştığını, toplumsal ve kültürel normlar tarafından şekillendirilen eşitsizlikleri yeterince sorgulamadığını belirtmiştir (Demir, 2014:118). Bununla birlikte, liberal feminizmin kadın haklarının görünürlüğünü artırması ve politik süreçlere katılımı teşvik etmesi önemli bir kazanım olarak kabul edilmektedir (Sevim, 2005:58).

3.3 Radikal Feminizm

Radikal feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kökenini patriyarkaya bağlamaktadır. Kate Millett’in 'eril kontrol' kavramı ve Shulamith Firestone’un 'biyolojik devrim' önerisi bu yaklaşımın temel taşlarıdır (İncilay, 2019:8-9; Lee, 1998:322). Radikal feminizm kadınların bedenleri üzerindeki kontrolü,

cinsellik ve üreme özgürlüğü gibi alanlarda önemli kazanımlar sağlamıştır. Bununla birlikte, erkek düşmanlığı ile suçlanması ve evrensel kadın deneyimi varsayması yönleriyle eleştirilmiştir (Hirata vd., 2015:155; Dorlin, 2023:67).

Radikal feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde yatan yapısal sorunlara dikkat çeker ve kadınların özgürleşmesi için radikal dönüşümlere ihtiyaç olduğunu savunur (Lee, 1998:323). Bu yaklaşım, feminist aktivizmin sokak eylemleri, bilinç yükseltme kampanyaları ve kadına yönelik şiddetle mücadele gibi pratik boyutlarını da şekillendirmiştir (İncilay, 2019:10). Eleştiriler, radikal feminizmin erkeklerle ilişkilerdeki düşmanlık vurgusunun, bazı durumlarda toplumsal diyalog ve çözüm arayışlarını sınırlandırabileceğini ortaya koymaktadır (Hirata vd., 2015:156; Dorlin, 2023:68). Bununla birlikte, radikal feminizmin kadınların bedensel ve cinsel özerklik mücadelesine yaptığı katkılar, feminist hareketin temel kazanımları arasında sayılmaktadır.

3.4 Kültürel Feminizm

Kültürel feminizm, kadınların empati, şefkat ve barışçılık gibi özelliklerini yüceltmıştır. Mary Daly, Susan Griffin ve Carol Gilligan gibi düşünürlerin katkılarıyla kadın kültürü bağımsız bir değer olarak ele alınmıştır (Gilligan, 1982:24; Griffin, 1978:18). Kadın dayanışması ve alternatif yaşam biçimlerini teşvik eden bu yaklaşım, ekofeminizm gibi yeni perspektiflerin de doğmasına katkı sağlamıştır. Buna karşın özcü bir anlayış taşıdığı ve kadınları homojen bir kategoriye indirgediği gerekçesiyle eleştirilmiştir (Hooks, 1984:16; Crenshaw, 1991:1241).

Kültürel feminizm, kadınların toplumsal ve kültürel yaşamda değerli deneyimlerini görünür kılmayı amaçlar. Bu yaklaşım, kadın merkezli sanat, edebiyat ve eğitim alanlarında yeni perspektiflerin gelişmesini teşvik etmiştir (Gilligan, 1982:26; Griffin, 1978:20). Kadın dayanışmasını ve alternatif yaşam biçimlerini vurgulaması, feminist hareketin farklı yönlerini beslemiş ve ekofeminizm gibi çevresel bilinç ile bağlantılı yeni teorilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Hooks, 1984:18). Eleştiriler, kültürel feminizmin özcü bir bakış açısı taşıması nedeniyle kadınları homojen bir kategoriye indirgediğini ve bireysel farklılıkları yeterince dikkate almadığını vurgulamaktadır (Crenshaw, 1991:1242).

3.5 Marksist / Sosyalist Feminizm

Marksist feminizm, kadınların ezilmesini kapitalist üretim ilişkileriyle bağlantılı görür. Engels'in 'Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni' adlı eseri bu yaklaşımın teorik temelini oluşturmuştur (Engels, 1967:70). Sosyalist feminizm ise patriyarkanın yalnızca ekonomik değil, kültürel yapılardan da kaynaklandığını savunarak Marksist feminizmden ayrılır (Akgökçe, 2020:373). Clara Zetkin ve Alexandra Kollontai gibi isimler kadınların kurtuluşunun hem kapitalizm hem de patriyarka ile mücadeleyi gerektirdiğini vurgulamışlardır.

Marksist ve sosyalist feminizm, kadınların ekonomik ve toplumsal bağımlılığının sistematik olarak analiz edilmesini sağlar. Bu yaklaşım, işçi sınıfı kadınların deneyimlerini merkeze alarak feminizmin sınıf bilinci ile birleşmesine katkıda bulunmuştur (Akgökçe, 2020:374). Özellikle Clara Zetkin ve Alexandra Kollontai gibi düşünürler, kadınların kurtuluşunun yalnızca ekonomik eşitlik değil, aynı zamanda patriyarkal kültürel yapılarla mücadele gerektirdiğini savunmuştur (Engels, 1967:72). Bu yaklaşım, feminizmin politika ve toplumsal değişim alanındaki pratiğini güçlendirmiş, kadın hareketinin örgütlenme ve kolektif eylem kapasitesine önemli katkılar sunmuştur.

3.6 Postmodern Feminizm

Postmodern feminizm, evrensel bir kadın kimliği anlayışını reddeder. Farklı kimliklerin, deneyimlerin ve söylemlerin çokluğunu kabul eder. Judith Butler'ın toplumsal cinsiyet performativitesi teorisi bu yaklaşımın en önemli katkılarından biridir (Butler, 1990:33). Postmodern feminizm, kesişimsel feminizm anlayışıyla ırk, sınıf, etnisite ve cinsellik gibi farklı kimliklerin deneyimlerini merkeze almıştır. Bu yaklaşım, feminizmin evrenselci iddialarına güçlü bir eleştiri getirmiştir (Fraser, 1997:24; Crenshaw, 1991:1241).

Postmodern feminizm, kimliklerin ve deneyimlerin çeşitliliğini merkeze alarak, tek tip bir kadın deneyimi anlayışını reddeder (Butler, 1990:35). Bu yaklaşım, özellikle feminist teori içinde dil, söylem ve toplumsal yapıların incelenmesini ön plana çıkarmış ve kadınların deneyimlerinin çoğulcu bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır (Fraser, 1997:25). Kesişimsel perspektiflerle birleştiğinde, postmodern feminizm, kadın hareketinin farklı ırk, sınıf ve cinsel kimlikler bağlamındaki eşitsizlikleri daha kapsamlı bir biçimde ele almasına imkân tanımıştır (Crenshaw, 1991:1242). Böylece bu yaklaşım, feminizmin evrenselci ve homojen varsayımlarına güçlü bir teorik eleştiri sunmuştur.

IV. TARTIŞMA

Feminizmin tartışmaları yalnızca Batı düşüncesiyle sınırlı değildir. İslam dünyasında da kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında farklı yorumlar ortaya çıkmış, bu yorumlar kimi zaman geleneksel dini anlayışlarla çatışmış, kimi zaman ise kadınların dini haklarını koruma yönünde yeni açılımlar getirmiştir (Sevim,2005:61; Taş,1992:63). Bu durum, feminizmin evrensel niteliğini ve farklı kültürel bağlamlarda yeniden üretilebilme kapasitesini göstermektedir.

Feminizmin farklı yaklaşımları arasında ciddi farklılıklar ve çatışmalar bulunsa da ortak nokta kadınların eşitlik ve özgürlük talepleridir. Liberal feminizm hukuki eşitliğe, radikal feminizm patriyarkanın yıkımına, kültürel feminizm kadın kültürünün değerine, Marksist/sosyalist feminizm ekonomik ilişkilerin dönüştürülmesine, postmodern feminizm ise kimlik ve farklılıkların tanınmasına odaklanmıştır. Bu çeşitlilik feminizmi dinamik bir düşünsel gelenek haline getirmiştir. Ancak eleştiriler de yoğun olmuştur. Liberal feminizmin yapısal sorunları göz ardı ettiği, radikal feminizmin aşırı teorik bulunduğu, kültürel feminizmin özcü bir anlayış sergilediği, Marksist feminizmin ise kadın sorununu ekonomik indirgemecilikle açıkladığı ileri sürülmüştür (Dorlin, 2023:54:).

Liberal, radikal, kültürel, Marksist ve postmodern feminizmler arasında önemli farklılıklar bulunsa da, bu farklılıklar hareketin zayıflığı değil, tam tersine zenginliği olarak değerlendirilmelidir. Farklı yaklaşımlar kadınların karşılaştığı sorunların çeşitliliğini yansıtmış ve feminizmi tek boyutlu bir ideoloji olmaktan kurtarmıştır (Demir, 2014:117). Dolayısıyla feminizmin içsel çoğulluğu, onun toplumsal dönüşüm potansiyelini güçlendirmektedir.

Feminizme yöneltilen eleştiriler de dikkate değerdir. Bu eleştiriler yalnızca feminist kuramların sınırlarını göstermekle kalmamış, aynı zamanda yeni feminist perspektiflerin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Örneğin kesişimsel feminizmin yükselişi, liberal ve radikal feminizmlere yönelik eleştirilerin sonucunda gelişmiştir (Crenshaw, 1991:1241). Böylece feminizm, eleştiriler yoluyla kendi sınırlarını genişletme imkânı bulmuştur.

V. SONUÇ

Günümüzde feminizm yalnızca kadınların hak mücadelesi değil, aynı zamanda toplumsal adalet, eşitlik ve insan hakları çerçevesinde geniş bir hareket alanı bulmuştur. Çevre sorunlarından kimlik politikalarına, iş gücü piyasalarındaki eşitsizliklerden dijital aktivizme kadar birçok farklı alanda feminizm kendine yer açmış ve evrensel bir referans noktası haline gelmiştir. Dolayısıyla feminizmin güncel toplumsal sorunlara yönelik katkısı, onu yalnızca bir düşünce akımı değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün dinamik bir aktörü haline getirmektedir (Hooks, 1984:16).

Sonuç olarak, feminizm tarihsel süreç içerisinde farklı dalga ve kuramsal yaklaşımlarla gelişmiş, her biri kadınların eşitlik mücadelesine katkıda bulunmuştur. Feminizm yalnızca Batı kökenli bir ideoloji değil, evrensel eşitlik taleplerine yanıt verebilen çok katmanlı bir düşünce olarak değerlendirilebilir.

Liberal, radikal, kültürel, Marksist/sosyalist ve postmodern yaklaşımlar, farklı yönelimlerine rağmen, kadınların özgürleşmesi hedefinde birleşmektedir. Bu bağlamda feminizm, günümüz toplumsal, siyasal ve kültürel tartışmalarında merkezi bir referans noktası olmayı sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Afary, Frieda (2024). Sosyalist Feminizm (Çev. Gül Varlı Karaaslan). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Akgökçe, Necla (2020). “Feminizm ve Sendikalar” Tanıl Bora. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce/ Feminizm. İstanbul: İletişim Yayınları, 372-385.
- Akkaya, Gülfer (2011). Sanki Eşitlik. İstanbul: Kumbara Sanat Atölyesi ve Toplumsal Dayanışma Derneği.
- Aksoy, Burcu (2021). “Dördüncü Dalga Feminizm ve Dijital Aktivizm: #MeToo Hareketi Örneği”, *Kadın/Woman 2000*, 22(2), 165-184.
- Altınöz, Feyza (2022). Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Çelişik Duygulu Cinsiyetçiliğin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Beraberinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Altınbaş, Deniz (2006). Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm. Kadın Araştırmaları Dergisi, (9), 21-52.
- Altuntaş, Nezahat (2012), Feminen İslam, Küresel Çağda Alternatif Bir Kadın Kimliği İnşası, Ankara: Orion Kitapevi.
- Ayata, Ayşe ve Gölgeioğlu, Özlem (2011). “Siyaset ve Katılım.” Şu Kitapta: Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: AÖF. 64-83. 67
- Aydemir, Duygu (2021). Siberfeminizm. İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Bartky Lee Sandra (1998). “Body Politics.” Alison M. Jaggar, Iris marion Young. A Companion to Feminist Philosophy. Oxford: “Blackwell Publisher”, 321 - 330.
- Berktaş, Fatmagül (1985). “Eşitliğin Ötesine.” Yapıt, (9), 119-124.
- Berktaş, Fatmagül (2003), Tarih Cinsiyeti: Toplumsal Cinsiyet ve Tarih Yazımı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, Fatma Gül (2013). “Feminist Teoride Açılımlar.” Yıldız Ecevit ve Nadide
- Karkıner. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları 2-23.
- Bora, Aksu (2011). Feminizm Kendi Arasında. Ankara: Ayizi Yayınları.
- Boyacı, Ebru (2021). Cinsiyeti Yeniden Düşünmek: Türkiye’de Queer Feminizmin Olanaklılığı. Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Broude, N., & Garrard, M. D. (1992). *The Power of Feminist Art*. New York: Harry N. Abrams.
- Brown, Laura S. (2022). Feminist Terapi (Çev. Özge Yılmaz). İstanbul: Okuyan Us Yayınevi.
- Butler, Judith (2014). Cinsiyet Belası. (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- Cangöz, İncilay (2019). “21. Yüzyılda Feminizmi Tartışmak.” Varlık, 2019 112749 (1343), 5-12.
- Carullah, Musa (2022). Hatun. Ankara: Otto Yayınları.
- Çavdar Aybike, Boyacıoğlu İnci, (2019). “Sosyal Psikolojik Bakış Açısından Feminist Kimlik: Türkiye İncelemesi.” Nesne Psikolojisi Dergisi, 2: 286-288.
- Çelik, Tülay (2021). Küresel Feminizmin Türkiye’ye Yansımalarını Medya Üzerinden Okumak Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Cevizci, Ahmet (1999). Paradigma Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, Ahmet (2019). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Say Yayınları.

- Chodorow, Nancy. (1978). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley: University of California Press.
- Crenshaw, Kimberle. (1991). "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." *Stanford Law Review*, 43(6), 1241– 1299.
- Çaha, Ömer. (1996). *Sivil Kadın, Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Çakır, Serpil (2007). "Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi." *Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları 412-475.
- Çankaya, Aylin (2018). "Annelik Sevgisinin İlgüdüsel Bir Duygu Olduğu Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım: Badinter". Diğdem M. Siyez, Özlem Belkıs, Yağmur Soylu.
2. Uluslararası Kadın Çalışmaları Kongresi. İzmir: 669-679.
- Daly, Mary (1978). *Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism*. Boston: Beacon Press.
- Demir, A. (2014). *Feminist Kuramlar ve Eleştiriler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demir, Zekiye (1996). *Modern Post Modern Feminist Akımlar*. Yüksek Lisans Yeterlilik Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Demir, Zekiye (2014). *Modern ve Post Modern Feminizm*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Denizci Zirek, Zübeyde. Pınar Ersu, Ayşegül Kuru Oktay, Ayşegül Kurt. (2018). "Toplumsal Cinsiyet ve Ebeveyn Davranışları". Diğdem M. Siyez, Özlem Belkıs, Yağmur Soylu. 2. Uluslararası Kadın Çalışmaları Kongresi. İzmir: 1324-1329.
- Dikici, Erkan, "Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marksist ve Radikal Feminizm Teorileri", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 43, 2016. 528
- Doğan, Cevdet (2008) "Yeni Sosyal Hareketler Ekseninde Feminizme Bakış." *Sosyoloji Notları Dergisi*, 4, 29-35.
- Donavan, Josephine (2020). *Feminist Teori* (Çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dorlin, Elsa (2023). *Feminist Teoriye Giriş* (Çev. Umay Vardar). Ankara: Fol Kitap.
- Dyhouse, Carol (2015). *Gösteriş* (Çev. Duygu Akın). İstanbul: Can Sanat Yayınları Eisenstein, H. (1984). *Contemporary Feminist Thought*. Boston: Unwin Hyman.
- Eisnstein, Zerin (2021). *Abolisyonist Sosyalist Feminizm* (Çev. Zerrin Dirihan). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Engels, Friedrich (1967). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (Çev. Kenan Somer). Ankara: Sol Yayınları.
- Erdem, Tuna (1994). "Post Modern Feminizm." *Kadına Araştırmaları Dergisi* 2, 6782.
- Erdem, Tuna (1994). "Postmodern Feminizm". *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (2), 67-82.
- Ferguson Ann (1998). "Socialism." Alison M. Jaggar, Iris Marion Young. *A Companion to Feminist Philosophy*. Oxford: "Blackwell Publisher", 520 - 530.
- Fırat, Selima (2022). *Fenomenolojik Bakışla Türkiye’ De İslami Feminizm*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Foucault, Michel (2023). *Cinselliğin Tarihi* (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Friedan, Betty (1964). *The Feminine Mystique*. New York: Dell Publishing Company. Friedan, Betty (1981). *The Second Stage*. New York: Summit Books.
- Friedan, Betty (1997). *Beyond Gender*. Washington: Woodrow Wilson Merkezi Basını.
- Friedan, Bety (2022). *Kadınlığın Gizemi* (Çev. Nazım Eryılmaz). İstanbul: Sander Yayınları.
- Gedik, Esra (2020). "Dünyada ve Türkiye’de Dijital Feminizm İncelemesi: Gençlerin Dijital Aktivizm Deneyimleri", *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 123-136.
- Gerhard, Ute (2020). *Kadın Hareketleri ve Feminizm* (Ülkü İrem Alabayırlı). İstanbul: Runix Kitap.
- Gilligan, Carol (1982). *In a Different Voice: Psychological Theory and Women’s Development*. Cambridge: Harvard University Press.

- Griffin, Susan (1978). *Woman and Nature: The Roaring Inside Her*. New York: Harper & Row.
- Güç, Ayşe (2021). *Bir Müslüman Kadın Sorunu ve Feminizme Nasıl Bakmalı?*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Günay, Mustafa (2013). *Feminizm ve Felsefe*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güneş, Fatime (2017). *Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(2): 245-256.
- Hanisch, Carol (2013). *Kişisel Olan Politikdir* (Çev. Hanife Aliefendioğlu, A. Nazar Erişkin). Kocaeli: Kült Neşriyat.
- Haraway, Donna (2006). *Siborg Manifestosu* (Çev. Osman Akinhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hırata, Helana, Françoise Laborie, Helene Le Doare, Daniele Senotier (2015). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*. (Çev. Gülnur Acar-Savran). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Hooks, Bell (2000). *Feminist Theory: From Margin to Center*. London: Pluto Press.
- Hooks, Bell (2022). *Feminizm Herkes İçindir*. (Çev. Aysel Yıldırım, Ece Aydın, Berna Kurt, Şirin Özgün). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Hooks, Bell. (1984). *Feminist Theory: From Margin to Center*. Boston: South End Press.
- Hunt, Lynn. (2007). *The French Revolution and Human Rights: A Brief Documentary History*. Boston: Bedford/St. Martin's
- İmançer, Dilek (2002). "Feminizm ve Yeni Yönelimler." *Doğu Batı Dergisi*, 19, 155178.
- Jaggar Alison, Paula S. Rothenberg (1978). *Feminist Framerworks*. Virginia: McGraw-Hill.
- Jaggar, A. M. (1988). *Feminist Politics and Human Nature*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Jaggar, Alison M. (1988). *Feminist Politics and Homan Nature*. New Jersey: Rowman&Littlefield Publishers.
- Jaggar, Alison M. (1994). *Living With Contradictions*. Oxford: Westwiew Press.
- Jaggar, Alison M. (2008). *Just Methods*. London: Paradigma Publishers.
- Jaggar, Alison M. (2014). *Gender And Global Justice*. Cambridge: Polity Press.
- Kandiyoti, Deniz (1988). "Bargaining with Patriarchy", *Gender & Society*, 2(3), 274290.
- Koçak Turhanoglu, Feryal Aysin (2019). "Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Giriş."
- Feryal Aysin Koçak Turhanoglu. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: AÖF, 3-19.
- Kolay, Hale (2015). "Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları." *EMO Kadın Bülteni Dergisi*, 3, 5-11.
- Köse, Elifhan (2014). *Sessizliği Söylemek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Majewska, Ewa (2022). *Feminist Antifaşizm* (Çev. Münevver Çelik). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. Osman Akinhay, Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, Gordon,(1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. Osman Akinhay ve Derya Kömürcü). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Mellor, M. (1997). *Feminism & Ecology*. New York: New York University Press.
- Merchant, C. (1980). *The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution*. San Francisco: Harper & Row.
- Merchant, C. (1980). *The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution*. San Francisco: Harper & Row.
- Meulenbelt, Anja (1987). *Feminizm ve Sosyalizm* (Çev. Erman Demirci). İstanbul: Yazın Yayıncılık
- Michel, Andre (1993). *Feminizm* (Çev. Şirin Tekeli). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mill, John Stuart (2017). *Kadınların Köleleştirilmesi* (Çev. Ahmet Özcan). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Mitcel, Juliet (1984). *Psikanaliz ve Feminizm* (Çev. Ayşe Kurtulmuş). İstanbul: Yaprak Yayın Pazarlama.
- Mohanty Talpade, Chandra (2005). *Sınır Tanımayan Feminizm* (Çev. Hatice Pınar Şenoğuz). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Mojab, Shahrzad (2015). *Marksizm ve Feminizm* (Çev. Funda Hülagü). İstanbul: Yordam Kitap.

- Nagl – Docekal, Herta (2004). *Feminist Philosophy* (Çev. Katharina Vester). Oxford: Cumnor Hill.
- Naiman, Joanne (1988). *Marksizm ve Feminizm* (Çev. Saadet Özkal). İstanbul: Amaç Yayıncılık.
- Nochlin, L. (1971). “Why Have There Been No Great Women Artists?” *ARTnews*, 69(9), 22–39.
- Noddings, N. (1984). *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley: University of California Press.
- Osmanağaoğlu, Hülya (2010). “Türkiye’de Sosyalist Feminizme Kaktüs’ten Bakmak.” *Praksis*, (20), 17-43.
- Osmanağaoğlu, Hülya (2015). *Feminizm Kitabı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özaydınlık, Kevser (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* (33), 93-112.
- Özdemir, Fatma (2016). “Feminizmin Tarihsel Süreci ve Dalga Teorisi Bağlamında İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 1399-1406.
- Özkaraç, Alev (2015). *Feminizm ve Qeer Kuram*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Plumwood, Val (2017). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- Rowbotham, Shelia, Lyne Segal, Hilary Wainwright (1984). *Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik* (Çev. Emel Çetin Özgül). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, Serpil (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, Serpil (2017). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Savran, Gülnur (1985). “Feminizmler.” *Yapıt*, (9), 5-25.
- Schroeder Kırca, Süheyla (2007). *Popüler Feminizm*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Serdaroğlu, Ufuk (2010). *Feminist İktisat’ın Bakışı Post Modernist Mi?*. Ankara: Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık.
- Sevim, Ayşe (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sevim, S. (2005). *Feminizm ve Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Shiva, Vandana. (1989). *Staying Alive: Women, Ecology and Development*. London: Zed Books.
- Şişman Nazife. (2018). *Emanetten Mülke Kadın Bedeni*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Talas, Mustafa (2020). *Toplumsal Cinsiyet*. Ankara: İktisat Yayınevi.
- Taş, Gün (2016). “Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri.” *The Academic Elegance/ Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3(5), 163-175.
- Tekeli, Şirin (1986). “1980’ler Türkiye’inde Kadın Hareketi”. *Birikim*, 41, 13-27
- Tekin, Elif (2007). 1980 Sonrası Türkiye’de Feminizmin Görünümü. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon Karahisar.
- Timur, Taner (2007). *Marksizm, İnsan ve Toplum*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Tong, R., & Botts, T. F. (2021). *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction* (4th ed.). Boulder: Westview Press.
- Tong, Rosamarie (2009). *Feminist Thought*. Boulder Co: Westview Press.
- Tong, Rosemarie, Tina Fernandes Botts (2021). *Feminist Düşünce* (Çev. Beyza Sumer Aydaş). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Toprak, Zafer (2016). *Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Turan Mustafa, Duman Hümeysra (2018). “Marly Daly’nin Ataerkil Hristiyan Tanrı anlayışı ve Hakkındaki Eleştirileri” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (44): 167-188.
- Uludağ, Zeynep (2024). “Türkiye Sahası Geçiş Dönemlerinde Misandri Unsurları”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17 (48): 2443-2460.

- Uluğtekin Bulu, Melehat Gül (2019). “Aile.” Şu Kitapta: Feryal Aşın Koçak Turhanoğlu. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: AÖF, 87-106.
- Uygur, Gülriz ve Çağlar, F.irem (2011). “Hukuk.” .” Şu Kitapta: Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: AÖF. 154-177.
- Ülken, Hilmi Ziya (1969). Sosyoloji Sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Van Der Gaag, Nikki (2017). Feminizm & Erkekler (Çev. Güzide Diker). Diyarbakır: Aram Basım Reklam ve Yayıncılık.
- Van Der Gaag, Nikki (2019). Feminizm. (Çev. Beyza Sumer Aydaş). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Warburton, Nigel (2019). Klasiklerle Felsefe (Çev. Ahmet Fethi Yıldırım). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Warburton, Nigel (2020). Felsefenin Kısa Tarihi (Çev. Güçlü Ateşoğlu). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Warren, K. J. (2000). Ecofeminist Philosophy: A Western Perspective on What It Is and Why It Matters. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Weeks, Jeffery (2016). Bir Kavramın Anatomisi Cinsellik (Çev. İlknur Güzel). İstanbul: Everest Yayınları.
- Yaman, Melda (2022). Yaşamı Üretmek. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yarar, Betül (2015). “Yakın ilişki içinde Şiddeti Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek“ Ed. Yarar Betül. Şiddetin Cinsiyet Yüzleri. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 13-49.
- Yılmaz, Zehra Dişil (2015) Dindarlık İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zihnioğlu, Yaprak (1985). “Kadın Sorunu ve Bir Dizi Kitap.” Yapıt, (9),109-118.